

Bez potrebnih dozvola, i uz proteste aktivista, na reci Bistrici, nedaleko od Foče na istoku BiH, kineski izvođač obavlja pripreme za izgradnju hidroelektrane.

Trenutno nema ni studije uticaja na životnu sredinu, a samim tim ni ekološke dozvole nužne kako bi se sprečio eventualno negativan uticaj na životnu sredinu.

Jelena Ivanić iz nevladinog Centra za životnu sredinu i zbog toga podvlači da je projekat nesumnjivo sporan.

Kineska nacionalna aerotehnološka korporacija za međunarodni inženjering AVIC zvanično je započela izgradnju hidroelektrana "Bistrica" 1, 2 i 3, krajem prošle godine, u prisustvu predstavnika kineske ambasade u BiH i vlasti entiteta Republike Srpske (RS).

Ova kompanija je inače, zbog poslova sa kineskom vojskom, na listi onih u koje je američkim državljanima i preduzećima zabranjeno investirati.

Kolika je vrednost investicije?

Celi projekat vredan je 102 miliona evra, a ukupna instalirana snaga tri hidrocentrale je 39 megavata sa ukupnom godišnjom proizvodnjom 152 gigavat časa (GWh) električne energije. Prema podacima državne Agencije za statistiku iz 2020. godine, BiH godišnje proizvodi 16.874 GWh struje - od čega 4.663 dolazi iz hidroelektrana.

Nosilac koncesije je fočansko preduzeće "Hidroelektrane Bistrica", koje je u stooostotnom vlasništvu "Hidroelektrana na Drini" iz Višegrada, jednoj od pet kompanija u vlasništvu "Elektroprivrede Republike Srpske" koje se bave proizvodnjom električne energije.

Iako je **kamen temeljac postavljen 28. decembra**, deo novca za izgradnju je obezbeđen tek 14. aprila, kada se "Elektroprivreda" zadužila kod "Unicredit banke" iz Banje Luke, od kojih je dobila 30 miliona KM (15 miliona evra) kredita.

Preduzeće "HE Bistrica" je istog meseca raspisalo javnu nabavku za nadzor građevinskih radova, vrednu 1,5 miliona evra.

V.d. direktora "HE Bistrica" Dejan Pavlović za Radio Slobodna Evropa (RSE) kaže da su građevinske dozvole od pre 13 godina - dobijene za pripremne radove - i dalje važeće.

"Navodi da nemamo sve potrebne dozvole nisu osnovani, građevinska dozvola za sve lokacije koje smo dobili 2009. još uvek je važeća, jer smo tada prijavili građevinske radove, uradili pristupne puteve, geodetska snimanja, terenske poslove", rekao je Pavlović.

On navodi da se trenutno u kanjonu Bistrice obavljaju samo pripremni radovi, izrađuju se pristupni putevi, krči se rastinje i ravna teren.

Ekolozi protiv hidrocentrala

U banjalučkom Centru za životnu sredinu tvrde da su građani na poslednjoj javnoj raspravi u Foči u aprilu, kada je na uvidu bio Nacrt studije uticaja na životnu sredinu, poručili da su

protiv hidroelektrana.

Jelena Ivanić iz Centra ističe da su sa trenutnim dozvolama mogući samo pripremni radovi. To im je, kaže, potvrdila inspekcija sa lica mesta.

“Dali smo komentare na studiju uticaja, nacrt studije koji je bio dostavljen javnosti je itekako sporan, veoma nekvalitetno urađen, pun definicija, bez konkretnih podataka i mera da se nešto zaštititi ili da se nešto ne uništi”, rekla je Ivanić za RSE.

Navode primer da se u Nacrtu studije uopšte ne pominje mala hidroelektrana, koja je postavljena nedaleko od izvora ove reke.

Ivanić tvrdi da ovo pokazuje da njeni autori nisu uopšte videli kakvo je stanje na terenu.

Naglašava da su oni protiv izgradnje, da investitor po svemu sudeći ne planira da odustane – ali poručuje da su oni “spremni na dalje pravne korake da bi zaustavili projekat”.

“Tehnička greška”

Nacrt studije je radio “Institut za zaštitu i ekologiju Republike Srpske” iz Banje Luke.

V.d. direktora ove ustanove Predrag Ilić za RSE priznaje da je došlo do tehničke greške, zbog koje nisu pomenuli hidroelektranu koja postoji na Bistrici.

Obećava da će sve primedbe biti dio konačnog dokumenta.

“Na sve te primedbe Centra smo mi napravili izveštaj ministarstvu, odgovorili na to, u određenoj fazi kada se sve to prikupi ćemo mi napraviti dopunjenu studiju na sve te komentare”, rekao je Ilić.

On dodaje da je i njima u interesu poboljšanje studije, a da je maksimalan zakonski rok za njen završetak 120 dana, odnosno mesec oktobar.

Kakva je dalja procedura?

Na osnovu Studije se dobija ekološka dozvola, a nakon nje građevinska dozvola za glavne radove.

Ekološka dozvola ima rok trajanja od pet godina. Hidroelektrane na Bistrici su imale ovu dozvolu, koja je istekla 2014. godine.

Direktor “HE Bistrica” Dejan Pavlović očekuje da će sve probleme sa dozvolama rešiti do kraja avgusta – te da bi tada mogli započeti sa konkretnim radovima.

Tada će i 15 miliona evra od kredita biti uplaćeno izvođaču, a Pavlović uverava da su tim novcem rešene sve finansijske obaveze u ovoj godini.

Čime se bavi AVIC?

AVIC je kineska državna kompanija osnovana 2008, ima više od 100 podružnica i 450.000 zaposlenih.

Uglavnom se bave projektima vezanim za avijaciju, a za kinesku vojsku su proizveli vojne

vazduhoplove, uključujući i najavljeni “stealth” bombarder H-20.

AVIC je od juna 2021. jedna od kompanija u koje američki državljani i kompanije ne smeju investirati zbog veza sa kineskom vojskom. Od tada se nalazi na listi američkog Ministarstva odbrane.

U decembru 2020. Ministarstvo trgovine SAD-a je sedam podružnica ove kompanije dodalo na spisak kineskih firmi povezanih sa vojskom.

Kako je počelo?

Sporazum o izgradnji hidroelektrana između kompanije AVIC i Vlade RS-a je sklopljen u Pekingu 4. decembra 2019. godine, kada je u glavnom gradu Kine boravio entitetski premijer Radovan Višković.

On je sa predstavnicima Industrijske i komercijalne banke Kine (ICBC) tada razgovarao i o mogućem finansiranju hidrocentrala.

Do danas, jedina konkretna izdvojena sredstva za projekat je 15 miliona evra kredita koji je digla “Elektroprivreda RS-a”.

Rok za izgradnju tri hidrocentrale je kraj 2026. godine.

Decenija i po od prvobitne koncesije

Entitetsko Ministarstvo privrede, energetike i razvoja je još 2006. godine dodelilo koncesiju “Elektrodistribuciji” sa Pala, za izgradnju tri hidroelektrane na Bistrici.

“Elektrodistribucija” je tada osnovala koncesiono preduzeće “Hidroelektrane Bistrica”, koje su preuzele posao 2009. godine.

Rokovi su se konstantno pomerali, preduzeće “HE Bistrica” je menjalo ruke, a 2019. je ponovo završilo u vlasništvu RS-a, konkretno u vlasništvu “Hidroelektrana na Drini”.

Kinezi u energetsom sektoru na Balkanu

Međunarodna organizacija “Just Finance International”, koja prati kineske investicije u inostranstvu, ocenjuje da uprkos tome što ovom projektu nedostaju relevantne ekološke i građevinske dozvole, to nije obeshrabilo AVIC.

“Prema našim istraživanjima, konstanta kod svih kineskih investitora na Zapadnom Balkanu jeste spremnost da počnu posao na projektima kojima nedostaju značajne dozvole”, navodi u pisanom odgovoru za RSE Boris Mrkela iz ove organizacije.

On apostrofira da se AVIC u RS-u pojavljuje s obećanjima da će obezbediti finansiranje hidroelektrana u kojima će biti izvođač – što bar za sada, izgleda da se nije obistinilo.

“Iako su zapadne finansijske institucije zainteresovane za finansiranje projekata koji koriste obnovljivu energiju u BiH, zabrinjavajuće je da Kina sve pokušava finansirati putem svojih banaka – često sa malo do nimalo dodatnih obaveza”, ocjenjuje Mrkela.

Prema Mrkeli, Kina je tradicionalno sklona investiranju u energiju iz fosilnih goriva, naročito poslednjih godina, kada se iz toga povlače zapadne finansijske institucije, zbog tranzicije ka obnovljivim izvorima energije.

Podseća da je "Just Finance" otkrio slične "rupe u zakonu" koje su koristile kineske kompanije u susjednoj Srbiji, kada je reč o rudniku u Boru, te tvornici guma u Zrenjaninu. Iz AVIC-a nisu odgovorili na upit RSE kako komentarišu kritike ekoloških organizacija i zašto su pripreme za izgradnju hidroelektrana već započele bez ekoloških dozvola.

Kineska ulaganja u BiH

Kinezi su do sada najviše ulagali u termoelektrane u BiH.

Termoelektrana Stanari, u istoimenoj opštini na severu BiH, u pogon je puštena 2016. godine, a u nju je investirano oko 420 miliona evra.

Od toga, 30 odsto je uložila firma Energy Financing Team (EFT) koja je izgradila postrojenje, a ostalo je finansirano kreditom Kineske razvojne banke i nekoliko komercijalnih banaka.

Kineske kompanije su uključene u projekat Blok 7 Termoelektrane Tuzla, koji je trebalo da bude finansiran kreditom kineske uvozno-izvozne banke (CEXIM), u iznosu od 641 milion evra.

U Ugljeviku na severoistoku BiH, planirana je izgradnja termoelektrane Ugljevik III, u kojoj su trebalo da učestvuju privatna poljsko-kineska kompanija Sunningwell International Limited i Kineska nacionalnom elektrotehničkom kompanijom.

Ipak, ova dva objekta su neizvesna, nakon što je kineski predsednik Si Đinping najavio prestanak izgradnje termoelektrana na ugalj u inostranstvu.

Kineski investitori planiraju da ulože 130 miliona evra u vetroelektranu "Ivovik", čija izgradnja je planirana na području Tomislavgrada i Livna, na jugozapadu BiH.

U planu su i investicije u infrastrukturu. Kineska kompanija Šandong trebalo bi da gradi autoput od Banje Luke do Prijedora u dužini 42 kilometra, čija je cijena 297 miliona evra.

Radi se o koncesionom ugovoru po kojem bi Kinezi nakon izgradnje autoputa naplaćivali putarinu u narednih 30 godina, piše Radio Slobodna Evropa.